Lymbus

Magyarságtudományi Forrásközlemények

Lymbus
Magyarságtudományi Forrásközlemények

Főszerkesztő
Ujváry Gábor

Felelős szerkesztő
Lengyel Réka

Olvasószerkesztő
Nyerges Judit

A szerkesztőbizottság tagjai:
Boka László, Fazekas István, Gecsényi Lajos, Gömöri György, Jankovics József, K. Lengyel Zsolt, Kollega Tarsoly István, Mikó Árpád, Mikó Zsuzsanna, Monok István, Pálffy Géza, Petneki Áron, Szentmártoni Szabó Géza, Varga Katalin

A szerkesztőség címe:
1118 Budapest, Ménesi út 11-13.
E-mail: lereka@freemail.hu

A kötetet kiadja a Balassi Intézet, a Magyar Országos Levéltár,
a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság
és az Országos Széchényi Könyvtár

Balassi Intézet

KODOLANYI JÁNOS FŐISKOLA
www.kodolanyi.hu

HU ISSN 0865 0632

Kiadta a Magyar Országos Levéltár
Felelős kiadó: Mikó Zsuzsanna
Borítóterv: Csizmadia Kata

Deák Eszter

„Mit Sehnsucht erwarte ich den Katalog von Eurer Excellenz“
(Juraj Ribay levelei Széchényi Ferencnek)

Richard Pražák emlékének

A Trencsén megyei születésű Juraj Ribay (1754–1812), evangélikus lelkész, könyvgyűjtő, a magyarországi cseh-szláv kultúra jeles tudósa, a szlovák szlavisztika megalapítója[1] rendszeres személyes és levelezési kapcsolatban állt Széchényi Ferenccel a könyvgyűjtemény létrehozása és a nemzeti könyvtár alapítása idején. Tíz éven át kutatott a gróf megbízásából régi magyar nyomtatványok, kéziratok után, és saját gyűjteményéből is számos darabot adott el a cenki könyvtár számára. Ennek a bibliofil kapcsolatnak a dokumentumai az itt közölt levelek.[2]

Ribay már erlangeni és jénai egyetemi tanulmányai idején, 1779–1782 között, az evangélikusok cseh nyelvű liturgikus irodalmának megismerése és annak hatása alatt, tudatosan kezdte gyűjteni a régi cseh és szláv könyveket. Hazatérésekor, 1782-ben Prágában ismeretséget kötött a cseh tudományos élet főbb képviselőivel, akikkel élete folyamán rendszeresen levelezett.[3] A prágai tudósok Ribayn keresztül kerültek kapcsolatba a magyarországi tudományos élettel: ő ismertette meg velük a szlovák kultúrát, hívta fel figyelmüket régi cseh nyelvű nyomtatványokra. Ribay érdeme, hogy ösztönzésére és kezdeményezésére a csehországi tudósok körében élénk érdeklődés alakult ki Magyarország iránt, s bár itt elsődlegesen cseh-szlovák vonatkozásokról van szó, mégis az egész magyarországi kultúra, tudományos élet és könyvkiadás is a cseh tudósok látókörébe került.[4] Kapcsolata Josef Dobrovskýval volt a legintenzívebb, amit jól dokumentál a cseh-szlovák-magyar művelődéstörténeti és filológiai összefüggések vonatkozásában igen gazdag levelezésük.[5] Dobrovský számára Ribay volt a legfontosabb információs forrás a szlovákok nyelvét, irodalmát,

1 Ribayról l. Menčík, 1892; Tóth-Szabó, 1937, 169–207; Fried, 1965, 278–282; Pražák, 1967, 42–45, 48–50, 54–61; Žuffa, 1994; Dudok–Kovačka, 2007.

2 A levelek a Magyar Országos Levéltárban (továbbiakban MOL) Széchényi Ferenc levelezés-hagyatékában találhatók: P 623, I. k. 9 sz. 56. 32. cs. – a 6. számú, párhuzamos cseh-német nyelvű levél (1805. aug. 10.) az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában (továbbiakban OSzKK) található: Fol. Boh. Slav. 9. Mária Vyvíjalová tanulmánya Ribay és Széchényi kapcsolatáról e levelekre épül, de szövegközlés nélkül. Vö. Vyvíjalová, 1969, 47–74.

3 Josef Dobrovský, Václav Fortunát Durych, František Martin Pelcl, Karel Rafael Ungar, Josef Bartsch, Jan Bohumír Dlabač, František Tomsa, Václav Thám, Valentin Zlobický, Josef Anton Riegger, Jan Petr Cerroni levelei Ribayhoz l. *Commercium Litterarum Georgii Ribay… 1785–1800.* OSzKK, Quart. Germ. 568. Vö. Pražák, 1967, 43.

4 Vö. Pražák, 1967, uo.

5 Patera, 1913.

néprajzát, szokásait illetően. Mintegy 1500 szlovák szót és 2700 közmondást bocsátott rendelkezésére szótárszerkesztői munkájához. Ribay viszont Dobrovskýtól tanulta a régi könyvek ismeretének szükségességét, az ő történeti szemléletének hatására és a népi hagyományok fontosságának tudatában kezdte gyűjteni-kutatni a szlovákság mitológiáját, közmondásait, népköltészetét. Dobrovskýban ez a levelezés keltett mélyebb érdeklődést Magyarország iránt, amely – részben az itt élő szlávság révén – sok szálon kötődött Csehországhoz, és ahonnan értékes ösztönzéseket meríthetett bohemisztikai, szlavisztikai munkáihoz.[6] A magyarországi cseh nyelvű nyomtatványokról is Ribay informálta első kézből a prágai tudóst. Ő hívta fel figyelmét Pavel Doležal *Grammatica Slavico-Bohemica*jára (Pozsony, 1746), a Kralici Biblia nyelvére épülő egyik első cseh nyelvtanra – Bél Mátyás bevezetőjével a cseh nyelv dicséretéről –, amelyre Dobrovský összefoglaló nyelvtudományi munkája, az *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache* is támaszkodik.[7] Dobrovský tanácsára kezdte katalogizálni könyvgyűjteményét is, amely alapja lehetne egy egyetemes szláv könyvtárnak. Dobrovský mellett Ribay éveken át folyamatos kapcsolatban állt és levelezett Jan Petr Cerronival, a morvaországi gubernium titkárával, könyvgyűjtővel. Kiadott levelezésük hasonló módon gazdag forrást jelent az 1790-es évektől kezdve a magyarországi, illetve cseh-és morvaországi tudományos élet elsősorban könyvtörténeti kapcsolataihoz.[8]

Ribaynak a cseh-szláv irodalomra vonatkozó gyűjtése úttörő jelentőségű a szlavisztika terén. Jelentős szláv könyvtárával egyszersmind a magyarországi szlovákok írásbeliségének első nyelvi és tudományos bázisát hozta létre. A mai szlovák irodalomtudomány őt tartja a szlovák nemzeti könyvtár és nemzeti bibliográfia egyik első megalapozójának,[9] ugyanakkor gyűjteménye és tudományos tevékenysége a hungaro-szlovakológia szempontjából is alapvető fontosságú.[10]

Ribay 1803-as kéziratos katalógusa szerint könyvtárából a legtöbb, mintegy 1200 kötet a magyarországi cseh-szláv nyelvre és irodalomra vonatkozik.[11] Eredeti könyvtára az Országos Széchényi Könyvtár régi cseh és szlovák nyomtatványainak katalógusa alapján rekonstruálható: a magyarországi szláv nyelvű nyomtatványok 1800-ig terjedő, 1330 tételes anyagának egyharmad részét teszik ki Ribay könyvei, amelynek túlnyomó része a protestáns egyháztörténetre és a huszitizmusra vonatkozó régi cseh nyomtatvány.[12]

Az 1785–97 között Cinkotán lelkészként működő Ribay könyvgyűjtő tevékenysége mellett nyomdaalapítással is próbálkozott azzal a céllal, hogy felvilágosító-tanító

6 Vö. Pražák, 1967, 42.
7 Vö. Ondrejovič, 2007, 23–27.
8 Menčík, 1921.
9 Vö. Kovačka, 2007, 58–65; Klimeková 2007, 69–73.
10 Käfer, 2007, 52–56.
11 Ribaynak az OSzK Kézirattárában található kéziratos katalógusai: *Catalogus Bibliothecae Slavicae*. Oct. Slav. 8. é. n.; *Bibliotheca Slavo-Bohemica sive Catalogus Scriptorum Georgii Ribay genui Slavi Trenchiniensis*. 1800 Fol. Boh. Slav. 7.; és az 1803-ból származó *Catalogus venalis Bibliothecae Slavo-Bohemicae Georgii Ribay, Slavi Trenchiensis*. OSzKK Fol. Boh. Slav. 5.
12 Vö. Borsa–Käfer, 1970, 5.

jellegű műveket adhasson ki a szlovákok számára – részben saját munkáit, részben az általa németből és magyarból fordítottakat; ezen kívül kísérletet tett a magyarországi szlovákság tudományos életének megszervezésére, intézményes keretbe foglalására is. 1793-as tervezete, a *Proiectum Instituti seu Societatis Slavo-Bohemicae inter Slavos in Hungaria erigendae* átfogó kutatási program a szlovák nép történetének, nyelvének, irodalmának, néprajzának, szokásainak stb. feltárására egy tudós társaság keretében, amelynek tagjai, a szlovák evangélikus értelmiség, főként lelkészek végezték volna a régiségek gyűjtését, kutatását, könyvkiadást, oktatást.[13] A tervezet címében szereplő cseh-szláv jelző arra utal, hogy Ribay számára a „nemzeti ébredés" jegyében történő szlovák nemzeti önállósodás még alapvetően a cseh nyelvhez és kultúrához kötődik, azt tekintette kiindulópontnak, és a szlovák nemzeti sajátosságokat is ehhez viszonyítva fogalmazta meg. Kezdeményezése eredményének tartotta, hogy bár a társaság nem alakult meg, hozzájárult a cseh nyelv és irodalom terjesztéséhez a szlovákok között.[14]

Pest közelsége alkalmat adott arra, hogy közeli kapcsolatba kerüljön a kor neves tudósaival, mint Schwartner Márton, Koppi Károly, Kovachich Márton György, Cornides Dániel, Horányi Elek, Schönvízner István, Schedius Lajos. Kreil Antal, a pesti egyetem filozófiaprofesszora, akinek a Martinovics-per után el kellett hagynia Pestet, s 1796 elejétől Bécsben letelepedve, Blumauer könyvkereskedésébe betársulva régi könyvek vételével és eladásával foglalkozott, rendszeres kapcsolatban állt Ribayval, mint azt Schedius Lajossal, a pesti egyetem esztétikaprofesszorával folytatott levelezéséből láthatjuk. A könyvek és a vételár közvetítője Schedius volt.[15] Ribay a magyarországi tudományos élettel, könyvkereskedőkkel és antikváriusokkal fenntartott jó kapcsolatai révén kiterjesztette gyűjtőkörét a szláv nyelvű kiadványok mellett a teljes magyarországi könyvtermésre. Ennek érdekében pl. Dobrovskýt is kérte, hogy tájékoztassa őt a Prágában felbukkanó hungarikumokról.[16] Cinkotai lelkészsége idején, 1793-ban tett második prágai útja során is tovább gyarapította gyűjteményét, bővítette ottani kapcsolatait: ekkor kötött közeli barátságot Karel Rafael Ungarral, a prágai egyetem könyvtárosával, František Martin Pelcllel, az 1792-ben felállított első cseh nyelv és irodalom tanszék professzorával, Václav Fortunát Durych szláv filológussal és a sztrahovi könyvtáros Jan Bohumír Dlabačcsal.[17]

13 *Proiectum Instituti seu Societatis Slavo-Bohemicae inter Slavos in Hungaria erigendae. 13. Novembris 1793. calamo Georgii Ribay delineat.* OSzKK, Fol. Lat 77; Fol. Boh. Slav. 5. Kiadta Menčík, 1892, 49–54. Vö. Tóth-Szabó, 1937, 190–95; Maťovčík, 1994, 36–38.

14 Lásd Ribay 1805-ből származó cseh-német nyelvű önéletrajzát: *Anhang zu dem Danksagungs-Brief, für das Geschenk des gedrukten Katalogs der Reichs-Szechényischen Bibliothek, welcher den Lebenslauf Georgs Ribay enthält, und sammt dem Brief an Seine Excellenc dem Grafen Franz Szechényi abgeschickt wurde.* OSzKK, Fol. Germ. 198. A cseh nyelvű változatot kiadta Brtáň, 1964, 497–500.

15 Vö. Kreil Antal levelei Schedius Lajosnak 1796–1802 között. Ribay és Schedius egymásnak írott levelei nem maradtak fent. Schedius Lajos *Levelezése,* kiad., bev., jegyz. Deák Eszter, Bp., Universitas. (Commercia Litteraria Eruditorum Hungariae – Magyarországi Tudósok Levelezése) Kiadása folyamatban.

16 Ribay Dobrovskýnak, 1794. szept. 16. Vö. Patera, 1913, 248–49; Vyvíjalová, 1969, 50.

17 Vö. Pražák, 1967, 44.

Széchényi Ferenc és Juraj Ribay kapcsolata és személyes ismeretsége is közös prágai barátaikon keresztül kezdődött. Széchényi Prágában értesült először Ribayról és könyvgyűjteményéről, amikor 1794 szeptemberétől 1795 nyaráig Csehországban tartózkodott felesége gyógykezelése kapcsán, és amikor itteni tartózkodásuk a Pesten éppen akkor zajló Martinovics-per miatt hosszabbra nyúlt a tervezettnél. Ekkor került közelebbi kapcsolatba a csehországi tudományos élet jeles képviselőivel, tudomány- és művészetpártoló arisztokratákkal, mint Josef Kinský, František és Jáchym Šternberk, Johann Rudolf és Karel Chotek, és tudósokkal mint Josef Dobrovský, Jan Bohumír Dlabač, Josef Anton Riegger, Josef Mader, Tobiáš Gruber.[18] Először Dlabač tájékoztatta Széchényit Ribay működéséről, majd 1795 elején Ribaynak számolt be arról, hogy a nagy műveltségű gróf Prágában értékes könyveket gyűjt, főleg első kiadásokat, Magyarország történetére vonatkozó kiadványokat és kéziratokat – megvásárolta Rocher kanonok hagyatékát, s a prágai könyvgyűjtőtől, Josef Bartschtól is vett könyveket –, hazatérése után pedig szeretne kapcsolatba lépni vele.[19] Dlabač ebben a levelében érdeklődött Ribaytól a Pesten leleplezett jakobinus összeesküvésről is – feltehetően Széchényi számára akart erről informálódni, hisz a gróf éppen korábbi titkára, Hajnóczy József letartóztatása miatt hosszabbította meg csehországi tartózkodását, és várta az otthoni helyzet rendeződését. Márciusban Dlabač továbbította Ribaynak Széchényi üdvözletét Prágából, tolmácsolva azt az óhaját, hogy hazatérve átnézhesse Ribay könyveinek jegyzékét, és azt tanácsolta, ő is keresse meg a grófot.[20] Széchényi augusztusi hazatérése után a kapcsolatfelvételre valószínűleg év végén vagy a következő év elején kerülhetett sor. Ennek első dokumentuma, Széchényi Ribaynak írott 1796. január 8-i levele nem maradt fönn, csak Ribay első válaszleveléből van tudomásunk róla.

Ribay egyik fontos könyvbeszerzője lett Széchényinek: saját könyveiből adott el neki, megbízásából vásárolt és közvetített számára könyveket, vagy csak felhívta figyelmét megszerezhető ritkaságokra, kéziratokra. Ugyanakkor ő is kérte a grófot, jelezze, ha szláv vonatkozású ritkaságok kerülnek hozzá, mint pl. az első levelében említett Trubar és Dalmatinus bibliafordítás.

Ribay ebben az első, február 4-i levelében utalt Széchényi január 8-i levelére, amelyben a Verancsics-szótár megszerzéséről volt szó, amelyet – feltehetően Ribay közvetítésével –Dobrovský szerzett meg Széchényi számára.[21] A gróf abban a levelében kérte Ribayt, állítsa össze számára a könyvtárában található magyar vonatkozású könyvek jegyzékét. Ribay a kért jegyzéket levelezésük és küldeményeik közvetítőjével, Madách Sándorral el is küldte Széchényinek. Ekkor írta, hogy ő is szeretné megkapni Széchényi katalógusát, hogy láthassa, mivel

18 Vö Pražák–Deák–Erdélyi, 2003, 24 ff.

19 Dlabač Ribaynak, 1795. január 8. Vö. Menčík, 1921, 65–67.

20 Uo. 67.

21 Dobrovský Johann Christian Engelnek szóló 1798. november 4-i leveléből tudjuk, hogy kb. három éve Lipcséből szerezte meg Széchényi számára Verancsics Faustus szótárát. Vö. Krbec–Šimeček, 1989, 237–238.

egészítheti ki a gróf könyvtárát saját gyűjteményéből. A május 6-i levél szerint előző, április 17-i levelében – amelyről jelenleg nincs tudomásunk – Ribay nagyobb mennyiségű könyvet ajánlott fel eladásra Széchényinek, továbbá több ritkaságról adott hírt, melyeket pesti kereskedőknél és antikváriusoknál látott, s amelyeket megvásárolhatna számára: többek között egy 1612-es oppenheimi Károly-bibliát, egy nagyszombati kiadású *Keresztény Senecá*t, Muretusnak *Institutio puerilis*át, és Pavel Doležal *Imperatorum Romanorum*át. Az utóbbi két művet meg is vásárolta Széchényi, amint ezt az 1802-es *Catalogus* alapján megállapíthatjuk. Ribayban 1796-ban merült fel először a gondolat, hogy eladja könyvgyűjteményét, mivel közel 30 éven át tartó gyűjtőszenvedélye nehéz anyagi helyzetbe juttatta. Szándékáról először Jan Peter Cerroninak, a morvaországi gubernium titkárának írt, akivel évek óta közeli barátságban állt és levelezett, és aki meglátogatta őt Cinkotán, hogy megtekintse a gazdag könyvgyűjteményt. Bohemikumait egyben szerette volna eladni egy morvaországi gyűjtőnek, ebben kérte Cerroni segítségét.[22] Ugyanakkor gyűjtőkörét bővítette, kiterjesztette a hungarikumokra is, feltételezve, hogy Széchényi lesz egyik legfőbb vásárlója. Ennek érdekében jó kapcsolatokat épített ki pesti kereskedőkkel és antikváriusokkal, s feladva cinkotai lelkészi hivatalát Pest-Budára költözött, ahol 1797 augusztusától 1799 elejéig élt, s könyvek vételén és eladásán kívül irodalmi és tudományos ambícióinak szentelte magát. Cseh nyelvű munkákat fordított németre, népszerű-felvilágosító műveket magyarból csehre; kiadta Pavel Doležal nyelvtanának második javított változatát, Ladislav Bartholomeides *Kratičká historie přírození* című művét, valamint saját költségén két általa magyarból fordított munkát: *Katechismus o zdraví pro obecný lid a školskou mládež* és *Pravidla moresnosti aneb zdvořilosti*….[23]

Ribay 3–5. számú levele ebből a pesti időszakból maradt fenn, amikor ismét felvette a kapcsolatot Széchényi Ferenccel könyveladás és -beszerzés ügyében. 1797. dec. 13-i levélben azt írja, összeszedte a december 6-i levelében kért könyveket, s azokat a jegyzékkel együtt küldi el neki.[24] Beszámol Pflacher egyházi-közigazgatási kéziratos térképének sorsáról, amelyet többször felkínált megvételre, de Széchényi nyilván vonakodott először megvenni, s Ribay a pesti éves vásáron végül eladta. A következő levélből úgy tűnik, mintha Széchényi mégis igényt tartott volna rá, s kissé neheztelne Ribayra az eladásért. Ribay engesztelésül azt bizonygatja, hogy szakemberek számára nem különösebben értékes ez a méretarány nélküli térkép, Széchényi azonban más forrásból végül mégis megszerezte, és a Pflacher-térkép bekerült a gyűjteményébe. A december 13-i levélben Ribay arról panaszkodik, hogy a vásárokon többnyire csak szentimentális költeményekre van kereslet, örülne, ha értékes könyveinek legalább a felére vevőt találna. Kis szemrehányás is érződik szavaiból: bizonyos darabokat éppen Széchényi számára tartott vissza, s végül ezért nem tudta azokat eladni. Az 1798. január 23-i levelében egy értékes ritkaságra,

22 Vö. Ribay Cerroninak, 1796. szeptember 19. Idézi Vyvíjalová, 1969, 56.

23 Vö. Ribay önéletrajzát (14. j.).

24 Erre utalhat Fraknói megállapítása is, miszerint Széchényi 1797-ben egy láda könyvet vett meg Ribaytól. Vö. Fraknói, 2002, 200–201.

*Ponciánus históriájá*nak 1573-as bécsi kiadására hívja föl Széchényi figyelmét, amelynek példányát részletesen leírja. Megtudjuk, hogy a tulajdonos a magyar irodalommal foglalkozik és a jövőben Széchényi könyvtárát is szeretné használni, s a gróf hungarikum-gyűjtéséről értesülve úgy döntött, ajándékként kívánja ezt könyvtára számára felajánlani. A február 3-i levélben Ribay megerősíti a *Ponciánus* elküldését Révai Miklóson keresztül, s kiderül az előző levélben névtelenül szereplő adományozó személye is: Schedius Lajosról, a pesti egyetem esztétikaprofesszoráról van szó.[25] Ribay beszámol a Pesten ez év januárjától induló, Schedius által kiadott *Literärischer Anzeiger*ről, mely főleg tudományos művekről közöl recenziót, s bár az ismertetések névtelenül jelennek meg, jórészt Schedius tollából valók. Ribay is tervezte az őt már régóta foglalkoztató témáról, a magyar nyelvben előforduló szláv eredetű szavakról szóló értekezése beküldését a *Literärischer Anzeiger*nek, de ez a dolgozat már terjedelmileg sem illett volna a lap profiljába.[26] A *Voces Hungaricae Slavicae originis* kiadása nem valósult meg, kéziratos munkái között maradt fent következő, 1805. augusztus 10-i levele felsorolása alapján.[27] A Széchényi által kért három Bielek-műről azt írja, hogy nem kaphatók Pesten, de meg fogja azokat szerezni, s a *Catalogus*ból láthatjuk, hogy valóban bekerültek Széchényi könyvtárába. Ribay e levélben ismételten hangot ad a megtiszteltetésnek, hogy Széchényi könyvgyűjtői, -beszerzői közé tartozhat. E feladatnak minden igyekezetével szeretne megfelelni, s várja a nyomtatott katalógust, ami majd nagyban megkönnyíti munkáját.

1799. decemberétől Ribay a Bács megyei Torzsára[28] került evangélikus lelkésznek, ahol haláláig, 1812-ig töltötte be hivatását, és családjával meglehetősen szűkös anyagi körülmények között élt – ahogy a következő levélben fogalmazott – egy irodalomtól teljesen távoli világban. Így, a pesti pezsgő szellemi élettől elszakadva egy időre abba is maradt a korábbi intenzív „könyves" kapcsolattartás Széchényi Ferenccel – erre utal az is, hogy 1798 és 1805 között nem maradt fenn levél Ribaytól. Ezekben az években egyébként többször pályázott állásokra: korrektornak az Egyetemi Nyomdához, professzornak a pozsonyi cseh nyelv és irodalom tanszékre, könyvtárosnak Jankovich Miklóshoz, de egyik terve sem sikerült. 1804-ben személyesen kapta meg Széchényitől kapta meg Széchényitől az 1802-ben megalapított nemzeti könyvtár katalógusának első három kötetét (*Catalogus 1–2* és *Index*), s a becses ajándékot

25 Schedius és Széchényi későbbi kapcsolatára utal Schedius 1802. december 10-i levele, amelyben a megküldött könyvtárkatalógusért mond köszönetet Széchényinek (OSzKK, Fol. Lat. 1678. Tom. II. f. 119.) és az 1803. január 19-i levél (MOL, P 623, I. k. 9. sz. 56. 32. cs.), amelyben megköszöni a grófnak a *Zeitschrift von und für Ungern* támogatását és a folyóirat számára megküldött tanulmányt. Kiadásukat l. SCHEDIUS Lajos *Levelezése* (15. sz. j.). Széchényi halála után a könyvtár állományának a nádor által elrendelt leltározási és reinventálási munkálatának vezetője és fő végrehajtója a könyvtárőr Horvát István mellett Schedius Lajos volt. Vö. BERLÁSZ, 1981, 193–197.

26 Tervezett értekezése nem, de több kisebb közleménye megjelent a *Literärischer Anzeiger*ben, pl. Antonín Jaroslav Puchmajer *Almanach*jába javasolta szlovák versek felvételét, ill. egy-egy ismertetése többek között pl. Ladislav Bartholomeides gyermekeknek szóló könyvéről és V. F. Durych *Bibliotheca Slavica*járól. Vö. VYVÍJALOVÁ, 1969, 63.

27 Vö. 95. j.

28 Savino Selo, RS.

megköszönő levelét ő is személyesen kívánta a grófnak átadni.[29] Augusztus 3-i levelében Miller közbenjárását kéri, hogy minél előbb megkapja Széchényi gróf válaszát az elküldött kivonatos katalógust illetően. Ribay cseh-szláv gyűjteményének teljes katalógusából összeállított egy rövidebb jegyzéket Széchényi számára, amely csak a magyarországi vonatkozású műveket tartalmazta, ezen kívül említ egy hungarikum-katalógust is („Katalog meiner Hungaricarum"), amelyet ez év március 7-én megküldött Schediusnak. Szeretné, ha a két katalógust Miller összevetné a Széchényi-féle nyomtatott katalógussal és a hiányzó művek lajstromát megküldené neki.[30] Ribay tervezett augusztusi pesti útja nyilván meghiúsult, ezért nem került sor a katalógus-köszönő levél személyes átadására. Augusztus 15-én Millernek küldte el azt önéletrajzával együtt és ismételten kérte a gróf döntését a cseh-szláv könyvtár megvásárlása ügyében.[31]

Az 1805. augusztus 5-i, Széchényinek a katalógusok megküldéséért köszönetet mondó cseh-német nyelvű, ünnepélyes hangvételű levele a hungarus patriotizmus szép dokumentuma, amelynek fő kicsengése, hogy az országos könyvgyűjtemény megalapítása a soknemzetű és soknyelvű közös hazának („Naši Uherské Krajiny a Vlasti – Für unser Ungerland") a dicsőségére szolgál. Ezt a tettet Corvin Mátyáséhoz hasonlítja, akinek szelleme Széchényiben éled újjá, s az egykori budai királyi könyvtár elenyészésén való siralomnak ezennel vége: Magyarország ismét felzárkózhat a művelt európai nemzetek sorába. Felajánlja szlavika-gyűjteményét, mely darabjainak hungarikumként az országos könyvtárban van a helyük. Széchényi Ferenc önzetlen adományozását rendkívülinek és eddig példa nélkül állónak nevezi a haza érdekében véghezvitt tettek sorában. E nemes cselekedet eloszlatja az idegen nemzetek Magyarországról alkotott kedvezőtlen képét, s lehetővé teszi, hogy a nemzet tudományosság terén a felvilágosult népek sorába tartozzon. Ribay a magyarországi szlovákság, illetve szlávság kultúráját képviselő tudósként joggal érezte és fogalmazta meg, hogy a most megalapított Országos Könyvtár nem csak a magyar nemzeté, hanem valamennyi itt élő szlávé is, s ezzel annak a polivalens nemzeti tudatnak adott hangot, mely szerint a többféle nyelvhez és nemzethez tartozás szépen megfér egymás mellett és egyaránt része a magyarországi patriotizmusnak.[32] Örömét fejezte ki azért is, hogy ő is hozzájárulhatott e gyűjtemény gyarapításához, s szinte felszólította Széchényit, hogy cseh-szláv könyvgyűjteményéből vásárolja meg a hungarikumokat a könyvtár gyűjteménye számára, ezáltal a Magyar Korona alatt élő szlávok hálával fognak tartozni hazájuknak és Széchényi nagylelkű tettének, amely hozzájárult irodalmuk és nyelvük felemeléséhez.

29 Vö. Ribay Miller Jakab Ferdinándnak, 1805. május 19. OSzKK, "Fasciculus autographarum nonnullorum epistolarum quae a viris illustribus, familiaribus, et eruditis datae fuerunt ad Iacobum Ferdinandum de Miller." Quart. Lat. 781. f. 152.

30 Uo. f. 182–183.

31 Uo. f. 184.

32 A polivalens nemzeti tudatról mint a hungarus patriotizmussal ekvivalens fogalomról l. SZÖRÉNYI, 1999, 61–69; KÄFER, 2007, 56.

Ribay a levéllel együtt Széchényinek elküldött, szintén cseh-német nyelvű önéletrajzában tizenöt kéziratos munkájáról tesz említést, amelyeket kiadásra szánt, de pénz hiányában nem jelenhettek meg.[33] A fennmaradt kéziratok többsége az Országos Széchényi Könyvtárban és a Szlovák Nemzeti Könyvtárban található, ezen kívül a pozsonyi Egyetemi Könyvtár Kézirattára, a torzsai egyházi levéltár, illetve a Matica srpska könytára Újvidéken is őriz Ribay-kéziratokat.[34] Ezek a cseh, német és latin nyelvű, kéziratban maradt művek elsősorban a cseh-szláv nyelvre és írásbeliségre és a szlovák-magyar nyelvi érintkezésre vonatkozó nyelvészeti-nyelvtörténeti-lexikográfiai munkák, de van köztük a protestantizmus történetére vonatkozó, illetve nyomdatörténeti kézirat is.[35] Az *Idioticon Slovacicum*ot[36] kivéve még kevéssé feldolgozott és értékelt hagyatékról van szó.

Ribayt – mint láttuk – már évek óta foglalkoztatta könyvgyűjteményének eladása anyagi nehézségei miatt. 1800-ban ismét megemlítette Cerroninak ezt a szándékát, és kérte segítségét, hogy cseh-morva környezetben próbáljon vevőt találni számára. A magas ár miatt, és mivel egyben akarta az egész gyűjteményt eladni, amelyben viszonylag kevés volt a Csehország területéről származó nyomtatvány, ez a terve nem sikerült.[37] 1804. novemberi pesti látogatásakor tárgyalt először érdemben a könyvgyűjteménye iránt komolyan érdeklődő Jankovich Miklóssal, akivel 1794-től állt személyes ismeretségben.[38] Ribay azonban – ez látszik leveleiből is – szívesebben látta volna Széchényi Ferencet könyvei tulajdonosának. Az 1802-ben történt könyvtáralapítást s a katalógusok folyamatos megjelenését Torzsáról is nagy érdeklődéssel és lelkesedéssel kísérte figyelemmel, s mindez csak erősíthette azt az óhaját, hogy élete munkája az Országos Könyvtárba kerüljön. 1805 őszén ismét sürgeti Millernél Széchényi állásfoglalását: ha a gróf nem venné meg a könyvgyűjteményt, akkor javasolja, hogy próbálkozzanak a két mágnással (Berzeviczy és Justh), akik már korábban is jelezték, vásárolnának szlavikumokat az Országos Könyvtár számára.[39] Ribay itt közölt utolsó leveléből (1806. március 8.) megtudjuk, hogy megbízottjával, Gabriel Daukóval elküldte Széchényinek az 1803-as teljes eladási könyvjegyzéke említett kivonatát, melyben kifejezetten a magyarországi vonatkozású műveket írta össze a gróf számára, s amelyekből csak néhány darab található meg Széchényi könyvtárában. Lehetőség szerint egybe szeretné az egész anyagot eladni – mondta, de

33 Vö. 6. számú levél és Ribay önéletrajza (14. j.)

34 A Ribay-hagyaték szerteágazó lelőhelyeiről vö. Dudok, 2007, 34–37.

35 A *Typographiae Hungariae Georgii Ribay 1793.* című 41 lapos történeti-bibliográfiai munka a zsolnai és trencséni nyomda történetét tartalmazza, kézirata az EOL-ban található, mikrofilmen az OSzK-ban FM1/2399. jelzeten. Vö. Szelestei N., 1982, 34–35; Augustínová, 2007, 75–79.

36 Vö. 93. j.

37 Vö. Vyvíjalová, 1969, 64.

38 L. Ribay tizenöt levelét Jankovich Miklóshoz 1794–1807 között: OSzKK, Levelestár, Fond 16/547.

39 Feltehetően Berzeviczy Jeromosról, Heves-és Külső-Szolnok vármegye táblabírójáról van szó, aki 1804–1844 között levelezett Jankovich Miklóssal. (OSzKK, Levelestár, Fond 16/222.) Ribay Miller Jakab Ferdinándnak, 1805. november 2. OSzKK, Quart. Lat. 781. f. 206–207.

Széchényi esetében kivételt tenne. Megemlítette a levélben tárgyalását Jankovichcsal, de hangsúlyozta, hogy azokat a ritka példányokat, amelyeket Széchényinek tett félre, Jankovichnak nem mutatta meg. Nyomatékul idézte Jankovich véleményét, amit Ribay katalógusának átnézésekor mondott: ami Magyarországnak Széchényi gyűjteménye, azt képviseli szlovák és cseh vonatkozásban Ribayé. Éreztette Széchényivel, hogy amíg az ő vételi szándékával nincs tisztában, addig nem tárgyal komolyan Jankovichcsal, továbbá a Jankovichnál hagyott két láda könyv esetében is Széchényit illeti az első választás joga. Ribay kérte Széchényi válaszát, de a válaszlevél sajnos ismeretlen. Annyit tudunk, hogy Széchényi Ferenc végül nem vásárolta meg a szláv könyvtárat, ezért Ribay egy évvel később, 1807. március 29-én a közel kétezer darabos könyv és kézirat-gyűjteményét Jankovich Miklósnak adta el 1800 aranyért, majd 1812-ben könyvtárának megmaradt részét 1500 aranyért. Ribay könyvei végül a Jankovich-gyűjtemény részeként kerültek be az Országos Széchényi Könyvtárba 1836-ban. Ribay fennmaradt levelei azt dokumentálják, hogy éveken át rendszeresen szerzett be könyveket Széchényinek, s nem csak szláv vonatkozású munkák, hanem szép számú magyar, latin, német nyelvű hungarikumokkal is gazdagodott közreműködésével Széchényi könyvtára.

Források

1.
Cinkota den 4. Februar 1796.

Hochgebohrner Graf
Grossgünstiger Herr und
Gönner!

Dero Schreiben von 8. Jänner sammt der Beylage habe ich den 18. desselben erhalten.[40] Die Vereitelung der Hofnung von Verantius[41] ist für mich schmerzlich. Nun habe ich doch Zeit gewonnen das Verzeichniss meiner Ungarischen Bücher für Eure Excellenz abzuschreiben. Ich liefere es an Herrn von Madács[42] zur weiteren Versendung: vor dießmal konnte ich keinen anderen Weg dazu ausfindig machen. Es

40 Széchényi levelét nem ismerjük.

41 Verancsics Faustus (1550/51–1617), csanádi püspök, történetíró, szótáríró művéről van szó: *Dictionarium Quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Vngaricae.* Venetiis, apud Nicolaum Morettum 1595. 128 l. – 4°. *RMNy* 767. *Catalogus 2.* 550–551. Ribay ez év január 21-én Dobrovskýnak szóló levelében esik szó Verancsics ötnyelvű szótáráról, amelyet Széchényi számára próbált megszerezni, s ebben kérte Dobrovský segítségét. Vö. Patera, 1913, 169.

42 Madách Sándor (1756–1814), megyei főügyész, könyvgyűjtő, a Ribay és Széchényi közötti küldemények közvetítője.

ist auch eins von verkäuflichen Büchern beygeschlossen. Mit Sehnsucht erwarte ich den Katalog von Eurer Excellenz. Für mich ist nun die deutsche Sprache geläufiger: in der Ungarischen bin ich ausser aller Übung, und deßwegen zu schüchter. Ich ersuchte den H. v. Madáts er möcht' es E. E.[43] gelegenheitlich melden, daß Tömör[44] verstorben sey: daher sollte der Katalog nur gerade an mich geschikt werden. Ich wünschte solchen bald zu bekommen, und E. E. Aufträgen gemäß dienen zu können. Sollten Euer Excellenz einige zu Nedelisch[45] Slawonisch gedrukte Bücher; oder Trubers[46] Neues Testament mit lateinisch cyrillischen aber auch Glagolitischen Lettre;[47] oder Georgs Dalmatinus[48] 1584 zu Wittenberg in Fol. gedrukte Bibel,[49] oder desgleichen Katechismen vorkommen, so bitte gehorsamst damit auf mich Rücksicht zu haben. Der ich mit der vollkommensten Hochachtung, die Ehre habe zu verbleiben

Euer Excellenc

unterthänigster Knecht
Georg Ribay

N. S. Jenes M[anu]s[crip]t[um], wovon ich E. E. mündlich etwas meldete, enthält Summaria super Lucam, und am Ende auch den Text des Lucas nach der Vulgata verfasset ist es durch Nicolaum de Gorram[50], und abgeschrieben per d[omi]num Erucem rectorem quondam in Gutlycz Anno D[omi]ni 1300 octuagesimo quinto.

43 E. E. = Euer Excellenz. A rövidítést a továbbiakban sem oldottam föl.

44 Feltehetően közvetítő volt Széchényi és Ribay levelezésében.

45 Nedelic – Dráva-Vásárhely, Nedelišće (HR).

46 Primož Truber (1508–1586), a Krajinából származó katolikus teológus, Luther híve, 1548-től Németországban, majd 1562-től Leubachban (Ljubljana) működött. Az üldöztetések ellenére kitartott hitvallása mellett, majd exulánsként ismét a németországi Württenbergbe került, ahol 1586-ban meghalt. A *Novum Testamentum* cirill betűs (szerbhorvát) kiadása 1562-ból, a szlovén nyelvű 1557-ből származik.

47 Truber 1562-es bibliakiadása megtalálható Széchényi Ferenc könyvtárában: *Der erst halb Theil des newen Testaments, darinn sein die vier Euangelisten, vnd der Apostel Geschicht, jetzt zum ersten mal in die Crobatische Sprach verdolmetscht.* Tübingen 1562. 231 l. – 4°. Vö. *Catalogus 2.* 485.

48 Georg Dalmatinus (1549–1589), szlavóniai származású evangélikus lelkész Felső-Krainában, író, bibliafordító.

49 *Biblia, tu ie, vse Svetu Pismu, Stariga inu Noviga Testamenta, Slovenski tolmazhena, skusi Iuria Dalmatina.* Wittemberg 1584. Az OSzK állományában: Ant. 170. (*BNH Cat.* B 504.)

50 Nicolaus de Gorra/Gorranus (1232–1295), domonkos prédikátor, biblia-magyarázó. Az említett kézirat, Nicolaus Gorranus Lukács-magyarázata a Középkori Lőcsei Könyvtár állományában maradt fenn, majd a gyulafehérvári Batthyáneumba került: *Expositio Evangelii Lucae. (Dicta magistri Nicolai Gorra super Lucam pertinencia ad librariam dominorum de capella in Leucza et sunt fueruntque domini Nicolai Scettn predicatoris capelle.*) Vö. Selecká Mârza, 1974, 308; Sopko, 1982, 309. Gorranus kiadott műve: *Commentaria Nicolai Gorrani in quatuor evangelia : omnibus qui a ministerijs sunt verbi dei, non minus utilia quem necessaria, ... ac nunc primum typis excusa* ... [Hrsg.von (Johanes Pessellius ...)] Köln 1537. Vö. VD16 N 1536.

2.

Czinkota den 6. May 1796.

Hochgebohrner Graf,

Herr Kovachich sagte mir, dass er ohngefehr um die Mitte dieses Monats nach Oedenburg zu Euer Excellenz reisen wird.[51] Ich habe nun nicht unterlassen wollen E. E. von einigen Büchern Nachricht zu geben. Das erste ist eine Ungar[ische] Bibel des Caroli Gaspar zu Oppenheim 1612 gedrukt in 8. Die Dedication hat die Unterschrift: Göntzön 1589. der Titel und der Anfang der Dedication, so wie auch etwas am Ende des Alten und Neuen Testaments fehlt: aber der Titel beym Neuen Testament ist da.[52] Sie befindet sich in einem benachbarten Orten um 3 Fl. Sollten E. E. diese Ungarische Seltenheit noch nicht besizen, so will ichs auf dero Befehl holen, und damit aufwarten. Auch hat man mir einen *Keresztény Szeneka* zu Tyrnau gedruckt, und dem Grafen Illesházy dedicirt,[53] angetragen. Der Preiß davon ist mir noch nicht bekannt. E. E. belieben es selbst zu bestimmen, was dafür zu geben wäre, wenn Sie diese Ausgabe noch nicht besitzen.

In Pest ist in diesem Jahre ein Ungarisches Buch sehr sauber gedruckt, herausgekommen: *Oekonomischer Kalender* genannt. Es kostet 1 Fl.[54] Auch ist bey mir um 24 Kr. verkäuflich: *Farkas András Pokolbéli Útazása,* nyomtat. 1794. Pesten.[55] Dann auch: Compendium Manualis Controversiarum huius temporis de fide ac Religione. Authore Martino Becano Societ. Jesu Theologo.[56] Ad serenissimum Principem, Ferdinandum Ernestum Archiducem Austriae, Augustissimi et Invictissimi Imperatoris Ferdinandi Secundi filium ac haeredem. Duaci Ex Officina Baltazaris Belleri, Anno 1637 in 16to niedlich gedruckt.[57] 40 Kr.

Ich will einige H[un]g[a]rica nachholen, die in dem E. E. zugeschickten Katalog nicht stehen, weil ich sie zum Theil, darnach bekommen habe. M. Antonii Mureti,[58]

51 Kovachich Márton György (1744–1821), jogtörténész, forráskiadó, Széchényi cenki könyvtárának első kutatója. Kovachich 1796 tavaszán Bécsben próbálta meg a magyarországi történeti források tervszerű feltárására vonatkozó tervezetének, az *Institutum*nak ügyét előmozdítani, ezután utazott Cenkre, ahol június 8-án Széchényivel az a megállapodása jött létre, mely szerint minden birtokában levő s még a jövőben megszerzendő nyomtatványt, kéziratot, oklevelet és másolatot a gróf rendelkezésére bocsát 6000 forint vételárért, továbbá bármit írjon vagy adjon ki a jövőben, mindenkor hangsúlyozza, hogy ezt Széchényi gróf könyvtárából merítette. Vö. Fraknói, 2002, 187–190; Kollányi, 1905, 20–21; V. Windisch, 1998, 82–83.

52 *RMNy* 1037. Az OSZK állományában: *RMK* I. 434.

53 A *Keresztény Seneca* ezt a kiadását nem ismerjük.

54 *Ungarischer Land, und Hauswirthschafts Kalender, eingerichtet auf die 12 Monate des Jahrs ,…* Herausgegeben in ungarischer und deutscher Sprache von I. P. v. Plessing. Pest, 1796. 4 lev. 9–271 l. – 8º. Vö. Petrik II. 539.

55 Farkas András (Berei) (1770–1832) *pokolbeli utazása mellyet két könyvekbe ki-botsátott az author maga költségén, életének húszadikába a nyelvén szóllóknak kedvekért.* Nyomtat. 1794. Pesten. 4 lev. 136 l. – 8°. Vö. Petrik I. 742.

56 Martinus Becanus (Martin Verbeeck) (1563, Brabant – 1624, Bécs), belga jezsuita teológus.

57 Balthazar Bellère (1590–1634), nyomdász az észak-franciaországi Douai (Duacum)-ban.

58 Marc Antonius Muretus (1526–1585), franciaországi szónok és kritikus, Scaliger nyomán latin szerzők magyarázatával foglalkozott, Bordeaux-ban és Párizsban filozófiát és jogot tanított, Olasz-

Institutio Puerilis ad M. Ant. Muretum, suum ex fratre Nepotem. Editio post Romanam primam, Tertia, ad curante Matthia Godofredo Belio. Posonii in Quadis Anno 1740. 8.[59] Pauli Doleschalii,[60] Imperatorum Romanorum Nomina et Symbola, versibus et Rhytmis, [utcunque conceptis] ita indicata, ut ex Consonantibus, certo in loco positis, colligi possit, quo seculo quilibet eorum dignitate hac usus - imo et quo anno illa sit positus - Posonii 1742. 8.[61]

Duellum Glöselianum. Das ist zwey unterschiedliche, und dazu wiederwertige Bedencken, über die Frage, ob den Hungarischen Landständen die Freyheit der Religion zuzulassen sey. Eines des Melchiors Gloeselii, welches negative stritt. Das andere, des Polycarpi Leisers, welches affirmative schlüsset Leipzig 1608. 4.[62] Formulae puerilium colloquiorum per Sebaldum Heiden conscriptae, addito idiomate Hgrico Illyrico et Slavico scholis patriae accommodatae Posonii s. a.[63] dieses ist zu haben. Hungarischer Predikanten Unschuld wider die Beschuldigung Joh. Labsansky 1675. 4. [64] Münch (Philipp Sam[uel]) Der schwere doch erleichterte Eingang in das ewige Leben, in zwey H[eiligen] Reden – in Oedenburg vorgestellt. Tübingen 1750. 4to [65]

Da Herr Kovachich von Oedenburg nach Wien zu reisen, und dortan zu verweilen Willens ist, so will ich die Antwort auf diesen, und vorzüglich auf den am 17. April geschriebenen Brief auf der Post erwarten. Womit ich achtungsvoll verbleibe

Ewer Excellenc

unterthänigster Knecht
Georg Ribay

---

országban a Mediciek udvarában is működött. 1576-ban szentelték pappá.

59 *Mureti, M. Antonii Institutio puerilis ad M. Antonium Muretum, suum ex fratre nepotem. Editio post romanam primam, tertia adcurante Mathia Godofr. Belio.* Posonii in Quadis, Anno 1740. Sumtu Philaretae, 6 lev. – 8°. Vö. Petrik II. 797; *Catalogus–Suppl. 1.* 390.

60 Pavel Doležal (?–1764). cseh grammatikus, a legrégibb cseh nyelvtan szerzője, *Grammatica Slavico-Bohemica...* (Posonii, 1746) c. művéhez Bél Mátyás írt bevezetőt.

61 Doleschal, Paul: *Imperatorum Romanorum nomina, et symbola versibus et rhytmis,* … Posonii 1742, Typis Haeredum Royerianorum, 8 lev. – 8°. Vö. Petrik I, 548; *Catalogus–Suppl. 1.* 125–126.

62 A vitairat szerzői: Melchior Glösel = Klesl, Melchior (1552–1630), bécsi érsek, kardinális, államférfi, és Polycarp Leiser (Leyser) (1552–1610), teológus. *Duellum Glöselianum das ist zwey unterschiedliche und darzu wiederwertige Bedencken über die Frag: Ob den Hungarischen Landständen die Freyheit der Religion zuzulassen sey.* … Leipzig, 1608. [Lamberg] 54 l. – 4°. Vö. VD17 23:327496B; *Catalogus 1.* 297.

63 Sebald Heyden (1498–1561), nürnbergi iskolamester. Iskolai latin beszédgyakorlatának első, latin-német kiadása 1524/25 körül jelent meg. *Formulae puerilium colloquiorum* …. Posonii [1774.] Joan. Mich. Landerer, [46] lev. – 8°. Petrik II. 92. (Széchényi könyvtárában a következő kiadások találhatók: *Formulae puerilium Colloquiorum germanico-latinorum per Sebaldum Heiden conscriptae, nunc addito idiomate hungarico editae.* Leutschoviae, 1653; Sopronii, 1754. Vö. *Catalogus 1.* 377.)

64 Labsánszky János (17. sz. vége–18. sz. eleje), író, politikus, Szelepcsényi György titkára, az ellenreformáció képviselője, írásaival a protestáns prédikátorok elítélését kívánta igazolni. A protestáns ellenes röpirat feltételezett szerzője. *Hungarische Prädicanten-Unschuld, wider die dreiszigfach-unwahre Beschuldigung,* … Gedruckt im Jahr Christ. 1675. 125 l. – 4°. Vö. *RMK* III. 2732; Apponyi: Hungarica II. 979.

65 Philipp Samuel Münch (?–1758), lőcsei, majd soproni ev. lelkész. *Der schwere doch erleichterte Eingang in das ewige Leben, in zwey heiligen Reden gehalten zu Oedenburg.* Tübingen, 1750. [4] 164 l. – 4°. Vö. *RMK III.,* 2005, 1121.

3.

Pest den 13 December 1797.

Hochgebohrner Graf
Hochgeneigtester Herr und Graf!

Ich war eben im Begriff das beygeschlossene Verzeichniß an E. E. abzuschiken, als dero Schreiben vom 6. December zufälligerweise gestern bey Herr von Kovachich angetroffen habe. Die verlangten Bücher habe ich gleich zusammengelegt, und will sie gegen die angewiesene Bezahlung, dem Herrn Madács übergeben. Dieser wird sie aber nicht eher expedieren, bis die Antwort auf dieses Schreiben einlauft, um dann auch die zu verlangenden mit abschiken zu können. Wäre der Pester Jahrmark nicht eingefallen, so wäre Pflachers Landkarte[66] nicht veräussert werden. Daß ich solche zweymal angetragen habe, das dient eben zu meiner Entschuldigung. Eben läuten die Antworten darüber unbestimmt und zweifelhaft, weswegen ich mich entschloß – ehe die letzte bestimmte kann solche wegzugeben. Auch ist das meine Schuld nicht, wenn meistentheils Ah-Elegien gekauft werden. Ich hätte gewünscht, daß von den größeren Werken nur die Helfte gekauft werden wären, wovon ich Verzeichnisse geschickt hatte. Manche hatte ich sogar absichtlich für E. E. aufgesucht, und danach blieben Sie mir zurük. Von Ricant [?] bekam ich die Anmerkung – wenns unversehntes Exemplar ist – mittlerweile trieb ich ein ganzes schönes Exemplar auf – nun muß ich beyde behalten. Wenn ich ganz und bloß kaufmännisch dächte, ich würde die Sachen wenigstens früher zu Geld machen können, auf denen ungewissen Kauf ich öfters länger warten muß. Auch würde ich mir durch die erste Wahl hier mehr Kunden verschaffen. Daher lassen mich die öfteren Vorwürfe auch schmerzen. Übrigens bitte ich nochmals auch meinen Rest von etlichen Fl. mir bey Herrn von Madács anzuweisen. Leztlich füge ich noch ein Paar schöne Bücher hinzu.

1.) Csete István Panegyrici SS. [sanctorum] Patronorum Regni Hungariae (idiomate Hungarico.) Kassau 1754 (3 fl.) in folio.[67]
2.) Kaldi György az Vasarnapokra valo predikatzioknak elsö Resze (alter non prodiit) Posonyban 1631. folio. 2 fl. 40.[68]

66 Georgius L. B. Pflacher kéziratos egyházi közigazgatási térképe, amely bekerült Széchényi Ferenc gyűjteményébe: *Mappa geographica et chorographica omnium episcopatuum Regni Hungariae, Croatiae, Sclavoniae, Galliciae, Bosniae, Serviae et Principatus Transylvaniae*… [Méretarány nélkül] Domborzat halmos ábrázolással. – Római és görög katolikus, valamint görögkeleti egyházak érseki és püspöki székhelyei az egyházfő nevével. Patachich Ádám kalocsai érseknek ajánlva. OSzK Térképtár TK 1 386. (Plihál, 2002, 120. tétel)

67 Csete István (1648–1718), jezsuita hitszónok. *Panegyirici sanctorum patronorum regni Hungariae,...* Kassán, 1754. Ny. n. 5 lev. 522 l. 1 lev. – 2°. Vö. Petrik I. 468; *Catalogus 1.* 239.

68 *RMNy* 1509.

3.) Eiusd[em] az Innepekre való Predik[atzioknak] elsö Része (plus non prodiit) fol[io], ib[idem] eod[em]. 2 fl. 12 xr.[69]
4.) Laurea Austriaca, hoc est, Commentariorum de statu reipublicae nostri temporis, sive de bello germanico eiusque causis inter divum Matthiam et invictissimum Ferdinandum II. nec non Fridericum V. Palatinum aliosque Reges Principesque Libri XII, quibus ius haereditarium familiae Austriacae ad Successionem Regnorum Hungarici et Boh[emici] solide demonstratur (cum Figuris aeneis Regum et Principum Virorumque illustrium – urbium item atque proeliorum et mappis Regnorum circiter 100.) Auctore et Interprete Julio Bello Jurisconsulto et Historiarum secretario. Francofurti 1627. Inter alia Hungariae mappa adest et icones Matth. Corv. Ferd. Imper, Bucquoy, Alberti, Bethlehem Gabor. Obsidio Neuheussel – fol. fl. 5, 24 x.[70]

5.) Quinquertium historicum, sive Prolusiones historicae de bellis domus Austriacae Josepho I. dedic[atum] a Christoph[oro] Leop[oldo] de Guarient et Raall. Viennae 1707. folio. Pertractat Austriacorum bella pro Ecclesia et fide Catholica. – pro Bohemiae et Hungariae Regnis 2 fl.[71]
6.) Schönleben (J. Lud.) Carniolia antiqua et nova; sive i[nclyti] Duc[atus] Carnioliae Annales sacro-profani Tomi I. pars I. et II. Labaci 1681. fol. Gall. 4 fl. 40 xr.[72]
7.) Szabó Istv[án] az egesz esztendöre való Predikatziok., Sopronban. 1743, 3 partes. Gall. 3 fl. 24.[73]

Georg Ribay

4.

Pest den 23. Jänner 1798.

Hochgebohrner Herr Graf,
Sonders Hochzuverehrender Herr und Gönner!

Poncianus Historiaia: azaz het bölch Mestereknek mondasit chiudaszep hazonlatossagoccal foglolvan, mimodon az Chazar Fiat Diocletianust hetzer halaltul meg mentettet legien - igaz es tizta Magyar nyelwere forditatot. Bechben Eberus Balas

69 *RMNy* 1510.
70 Michael Caspar Lundorp (1580–1629), történész. *Laurea Austriaca* ... Francofurti, 1627. Schönwetterus. Vö. VD17 23:230978B.
71 Pettinati, Jacobus – Guarient et Raall, Christophorus Leopoldus de: *Quinquertium historicum, sive Prolusiones historicae de bellis domus Austriacae,* ... Viennae, 1707. Typ. Voigt, 64 lev. – 4°. Vö. *Catalogus 2.* 212.
72 Johann Ludwig Schönleben (1618–1681), szlovéniai teológus. *Carniolia antiqua et nova.* ... Labaci ; [Salzburg], 1681. Mayr. Vö. VD17 23:266899C.
73 *Prédikátziók, mellyeket egy böjti vasárnapokon az Isten igéjéről, és három böjti péntek napokon a Kristus Jézus szenvedéséről és haláláról etc. mondott P. Szabó István.* Sopronban, 1743. Nyomtatott Rennauer Filep János. 4 lev. 226 l. – 2º. Vö. Petrik III. 476; *Catalogus 2.* 389.

altal nyomtattatoth 1573.[74] Eure Excellenc werden es nicht ungnädig aufnehmen, daß ich mich unterfange, immer vom 23 Dezember vom Jahr mir unerwarteten und empfindlichen Abdankung unerachtet, von dem hier angezeigten Buch die Veranlassung zu nehmen, Hochdenselben meine Dienste anzutragen, und das vorige Vernehmen, wo ich dessen noch nicht ganz unwürdig geachtet werde, einigermassen, herzustellen. Während der Unterhandlung über eines Original Decret v. 1657 J.[75] (um die verlangte Aufklärung hierüber zu geben) wurde ich zu zwey verschiedenermalen nachdrücklich erinnert, nichts manches zu schicken. Nun fehlte hierinnen, das Ober Stück des letzten Blattes sammt der Unterschrift, wo die Stelle bis zum Siegel mit weissem Papier verkleistert war. Es kam aber auch das hinzu, daß dieses Stück von dem Exemplar Reconciliat und dem anderen, nicht füglich abgesondert werden konnte, der Ankauf des ganzen aber (diese einzigen, und dazu noch defecten Stüks wegen) um 15 Fl. für E. E. überlästig gewesen wäre: so glaube ich hierinnen vollkommen entschuldigt zu seyn. An Pflachers Karte war auch nichts, als die schönen Farben, womit sie illuminirt war, und die Namen der Erz-und Bißthumer. Sie war nach keinem Maßstab eingerichtet - ohne Abtheilung und Benennung der Komitäte - bloß die Donau und Theiß waren darauf, so daß mich Kenner und E. E. Freunde warnten, solche nicht zu schicken. Endlich sollen E. E. Aufträge hier schädlich erkläret worden seyn: dass doch nur das längere Warten auf die Antworten gemeynt war, womit mich auch nur wider die wiederholten Vorwürfe zu schützen glaubte. Ich getrößte mich dahero wegen dem Vergangenen einer großmüthigen Nachsicht, und der vormaligen hohen Gunst, deren mich würdig zu machen keine Gelegenheit vorbey gehen lassen werde. Ja ich freue mich schon durch den Poncianus einen neuen Zutritt dazu erhalten zu können, da dieses ein schönes Alterthum, und merkwürdiger Beytrag zur Ungarischen Litteratur ist, das selbst für die Seltenheit dasselben spricht. Es ist ganz gut conservirt, das Format ein 8. hat keine Seitenzahlen, die Signatur geht von A bis S. Der Druk ist, ausser den Aufschriften der Kapitel ganz mit ziemlich grossen deutschen Typen. Die 3 Seiten starke lateinische Dedication ist D[omino] Ecchio, Salmae et Neoburgi Comiti, Supr[emo] Capit[aneo] partium Transdanub[ianarum] Praefecto Jaurien. Comiti Cottus Posoniensis etc. Cons. et intimo Cubicularis S. Coh. Mks. Ich sollte dieses Buch eben kaufen. Da aber das Gespräch auf E. E. H[un]g[a] rica geleitet wurde, entschloß sich der würdige Besizer dasselben E. E. ein Geschenk damit zu machen, und hat mich die Offerte in seinem Namen E. E. einstweilen zu überschreiben. Er beschäftigt sich sehr mit der Ungr. Litteratur, wozu er E. E. Bibliothek mit der Zeit vorzüglich zu benuzen hofft. Um sich nun dazu einigermassen den Weg zu bahnen, da er sonst nichts dergleichen besizt, wünscht er den Poncianus, auf besagte Art Hochderselben Bibliothek einverleibt zu wissen. Ich hätte noch einiges von meinen verkäuflichen Sachen anzuzeigen? doch glaube ich hiezu erst nach

74 *RMNy* 322. *Catalogus 2*. 186.

75 A kézirat nem található sem a Széchényi-kéziratkatalógusban (*Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Nationalis Hungaricae Széchényiano-Regnicolaris*. Sopronii 1814–1815. I–III.), sem az OSzK Kézirattárának állományában.

erhaltenen Hochderoselben gnädigen Einwilligung berechtiget seyn können, in deren zuvorsichtlicher Erwartung ich mit vollkommenster Hochachtung verharre

Euer Excellenc

dienstwilligster Knecht
Georg Ribay

N. S. Ich habe den Auftrag bekommen, jene Manuscripte, worüber ich noch keine Antwort erhalten um herabgesetzte Preise Eurer Excellenz anzuzeigen, als
Szamoskösi Pentades rerum Transylv. Fl 25.[76]
Kemeny (J.) Princeps Transylv. vita (hungarice) Fl 15.[77]
welches kaum den Schriberpreis ausmacht: bitte dahero darüber auch Hochdenselben gnädige Erklärung.

5.
Pest den 3. Februar 1798.

Hochgebohrner Herr Graf,
Hochgeneigtester Herr Gönner!

Gestern habe ich den Poncianus, E. E. Auftrag zu folgen, dem B[rudern] Révay[78] übergeben, der ihn abzusenden gar nicht säumen wird. Der gute Freund, von dem das Geschenk herkommt, ist der würdige Professor der Ästhetik an der Pester Universität, Ludw[ig] Schedius, der sich ein grosses Vergnügen und besondere Ehre daraus macht, E. E. eine Gefälligkeit damit erwiesen zu haben. Die ehrenvolle Aufnahme, unter E. E. Sammler aufs neue aufgenommen zu seyn, wird meinen Eifer doppelt beleben, alles aufs genaueste und vortheilhafteste für E. E. zu leisten, wobey ich von dem gedrukten Katalog die beste Erleichterung verhoffe.

Bieliks Werke,[79] als: Maiores Hungarorum[80] – Oratio de S[ancti] Steph[ani] R. H.[81] – Epigramata moralia[82] – sind in Pest nicht zu haben: jedoch werde ich solche für E. E. zu verschaffen. Folgende zwey Ungarische Bücher habe ich unlängst erhalten.

76 *Szamosközy Stephani historia Transylvania siu temporis. Rerum Transylvanicarum Pentades et Hebdomades.* (Másolat a 18. sz. második feléből) 316 f. OSzKK, Fol. Lat. 1161.
77 *Kemény Joannes Princeps Transylvaniae.* In fol. pag. 362. OSzKK, Fol. Hung. 82.
78 Révai Miklós (1750–1807), piarista tanár, nyelvtudós.
79 Bielek László (1744–1807), piarista pap-tanár.
80 *Majores Hungarorum. Pars. I.* Pestini, 1796. Ny. n. 159 l. – 8º. Vö. Petrik I. 283. *Catalogus 1.* 128.
81 *Sz. István magyar király igaz romai katholikus.* Pesten, 1795. Trattner Mátyás betüivel, 72 l. – 8º. Vö. Petrik, uo. *Catalogus–Suppl. 1.* 73.
82 *Epigrammatum libri III.* Pesthini 1789. Literis Patzkoianis, 96 l. – 8º. Vö. Petrik, uo.

1./ Veresmarti Mihály Bátai Apátur – Bataiakhoz Intő, s tanitó levél Posonban 1639.[83] 8. der Titel und das erste Blatt der Dedication geschrieben 2 Fl. 2./ Eiusdem: Az Eretnekeknek adott hitnek meg-tartásáról. Es, az Istennek adott hitnek meg-tartásáról. 1641. 8. sine compactione, sonst aber ganz und gut erhalten.[84] 1 Fl. 18 Kr.

Zum Überfluß zeige ich E. E. an, daß in Pest mit dem neuen Courier für das Jahr 1798. ein litterärischer Anzeiger herauskommt, welche Recensionen (meistens von Professor Schedius verfaßt) Ungarischer neuer Bücher, auch andere Aufsätze und litterarische Nachrichten enthält.[85] Ich bin gesonnen eine Abhandlung über die in der Ungarischen Sprache gewöhnlichen Slawischen Wörter hineinzuliefern.

Ich habe nun die Ehre mit vollkommenster Ergebenheit zu verbleiben

Euer Excellenz

unterthänigster Diener
Georg Ribay mp.

6.
[Torzsa, 1805. augusztus 10.][86]

Eure Excellenc!
Hochmögender und hochgebohrner Graf,
mein hochgeneigtester Gönner und Herr!
Ich weiß wohl nicht, wem der Katalog oder das Verzeichniß, iener, aus Dero Excellenz unerhörter Milde dem Reiche Ungern geschenkten Bücher lieber und werther seyn könnte, als mir: wem es aber schwerer für dieses Geschenk, welches ich noch im vorigen Jahr aus Dero Excellenc eigener Hand erhielt, würdigen Dank abzustatten, auch das weiß ich nicht. Jedoch ich tröste mich mit der mir bekannten grenzenlosen und vorzüglichen Freundlichkeit und Güte Dero Excellenc die mir das ängstliche Suchen übertriebener Künsteleien bei dem Abstatten dieses Dankes, entbehrlich macht. – Ich lasse nun mein Herz sprechen. Für unser Ungerland ist das ein neues, ein nie erhörtes Glück, daß ihm dieses zum Heil und Zierde dienende Geschenk von E. Exc. gemacht wurde. Vorzeiten bauten viele zur Sicherheit und Festigkeit des Landes Schlösser und Festungen; andere vertheidigten es mit heldenmässiger Tapferkeit wider seine Feinde; aber beförderten auch sonst seine Ehre und Ruhm.

83 Veresmarti Mihály (1572–1645/1646), pozsonyi kanonok, bátai apát, katolikus hitvitázó. *Intő s tanító levél; mellyben, a régi keresztyén hitben, a bátaiakat erőssiti apát-urok;…* Pozsony, 1639. *RMNy* 1788.

84 *Az eretnekeknek adott hitnek meg-tartásáról, mellyeket egy tudós ember irásaiból magyarrá... forditott.* Pozsony, 1640. (Martin Becanus műve). *RMNy* 1902.

85 A Schedius Lajos által kiadott *Literärischer Anzeiger für Ungern* (Pest, 1798–1799.) a *Neuer Courir aus Ungarn von Kriegs-Staats- und Gelehrten Sachen* mellékleteként jelent meg.

86 A levél teljes cseh-német szövegét és magyar fordítását lásd az Országos Széchényi Könyvtár megalapításának 210. évfordulójára megjelenő jubileumi kötetben: *Levélben értesítsen engem! Kortársak véleménye Széchenyi Ferenc könyvtáralapításáról.* Szerk., a leveleket válogatt és sajtó alá rendezte Deák Eszter és Zvara Edina. Budapest: OSZK–Kossuth, 2012.

Jedoch that noch nie jemand so etwas, was E. E. nun that. Es hat zwar auch bei uns nie gefehlt an grossen Liebhabern, und thätigen Sammlern und Aufbewahrer der Bücher; mehrentheils that man es aber auf eine selbstsüchtige Art, und gleichsam zur Schau, E. E. hat diese an Schäzen der Weisheit und Wissenschaften reiche Sammlung dem ganzen Staate eigenthümlich, und aus Seiner eigener allgemeinnüzig gemacht. Du hügelfestes Ofen! Du flächenreiches Pest! Ihr vorzüglichsten Zierden des Reiches Ungern! Zu euch sind wieder jene Zeiten zurück gekehrt, die euch unter Mathias Korvin günstig waren. Kein Wunder! Denn in der That, der Geist Korvins fuhr in unsern Szechényi, und der lässt es nun künftig nicht mehr zu, daß ihr den Verlust der einst berühmten Korvinischen Ofner Bibliothek künftig noch ferner beklagen sollet. O dreimal glückliches Ungerland! O beglücktes Volk dieses Landes! Schon wird Schimpf und übler Ruhm unter den Fremden Nazionen ein Ende nehmen, daß bei uns alles mit Finsterniß der Dummheit und Unwissenheit überzogen sey. Wohl, bliket hier hinein, ihr entfernte Nazionen! und ihr werdet finden, daß ihr im Vergleich mit unsern Gegenden und Schiksalen, nie etwas voraus vor uns gehabt habt, weder iezt habt. Und wenn auch in etwas bishero bey uns mangelte, so sind wir nun in Besiz dessen, wo wir es her ersezen und voll machen können. Ja gewiß mit Beyhülfe dieser Bibliothek, wird nun auch unsre Nazion mit andern aufgeklärten Nazionen der Gelehrsamkeit und Weisheit gleiche Schritte machen, und zur sittlichen Reife gediehen. So wird der Ruhm des Landes nimmermehr ab, sondern immer mehren und mehr zunehmen und ausgebreiteter werden: so wird seine Sicherheit und Dauer befestiget: so wird darinnen alles Wohl aufblühen und zu gehöriger Reife kommen. Darinnen schäze ich aber mich selbst für vorzüglich glücklich, daß ich dieses habe erleben, mit meinen eigenen Ohren vernehmen, und mit eigenen Augen sehen können. Ja, daß auch mein Zuthun zum Theil dazu behilflich war, und noch seyn soll, daraus entspringt für mich viel unaussprechliche Freude. So aber Eure Excellenc von meinen Böhmisch-Slawischen, alle diejenigen Bücher auch noch zu kaufen gerufen wird, welche mit gutem Recht zu einer Reichsbibliothek gehören, so erfolgt das, daß die Slaven von jeder Mundart, welche unter der Ungrischen Krone wohnen hinlängliche Ursache haben werden, so einen unbegränzten Patriotismus, der ihre Sprache und Literatur auf diese Art emporgehoben, hochzupreisen. Ich schliesse mit dem Wunsch, daß E. Exc. frey von allen widrigen Zufällen des menschlichen Lebens, Ihr Leben zum Vortheil der Wissenschaften, und vorzüglich zur Ehre der Ungrischen Litteratur noch lange Zeiten hindurch bringen möge, und daß ich mich stets der gnädigen Zuneigung getrösten könne
meines hochgünstigen Herrn

unterthänigster Diener,
Georg Ribay
Evangelischer Prediger zu Torschau

geschrieben zu Torschau, den 10. August 1805.

Jedoch es glückte mir nicht alles, was ich vorhatte herauszugeben, welches bei mir in Handschriften theils fertig, theils noch unvollendet zu finden ist.[87] Als

1/ Im Jahr 1797. d. 22. Aug. ließ ich druken die Ankündigung eines Neuen, und die gewöhnlichen übertreffenden Monnats Kalenders auf das 1798 Jahr,[88] der da mit oekonomischen, auch zur Heilkunde künstlichen Versuchen, Handwerker, Koch- und Gärtner, wie auch zeitvertreibende Dinge enthalten sollte. Wo ich zugleich auf eine Slowakische Übersetzung des 1796 zu Pest gedrukten Ungarischen Hand-und Hauswirthschafts Kalenders, eingerichtet auf die 12 Monathe des Jahrs,[89] einen Antrag machte. Aus Mangel der Praenumeranten ist beides unterblieben.

2/Das bittere Schiksal, welches die unschuldigen Evangelischen Prediger aus Ungarn von 1672 bis 1676, sowohl in ihrem Vaterlande, als auch auf den Spanischen Galeren ausgestanden haben. War von Herrn Ladislav Bartholomeides[90] verfasst, von mir aber durchaus umgearbeitet und ausgebessert, auch nach Prag zum Druk geschikt. Jezt bisher noch nicht gedruckt.[91]

3/ Biblisches erklärendes Wörterbuch, in welchen die Dunklere, und den Slowaken ungewöhnliche Böhmische Wörter, aus der Bibel herausgezogen, slowakisch erklärt werden. Geendigt 29. Sept. 1804. [92]

4/ Idioticon Slovacicum Fol.[93]

5/ Des Slowakischen Idioticons zweyter Theil eigene Redensarten der Slowakischen Mundart enthaltend. 4.

87 Ribay itt felsorolt kéziratos munkái egy részének lelőhelye az OSzK Kézirattárában, a Szlovák Nemzeti Könyvtár Kézirattárában (Literární archív Matice slovenskej, Martin) és a pozsonyi Egyetemi Könyvtár (Univerzitná Knižnica) Kézirattárának anyagába való behasonlítás után sem állapítható meg. A halála után róla nekrológot közlő *Gemeinnützige Blätter* 1813. április 4-i számában megemlítik Skolka Andrásnak azt a szándékát, hogy Ribay kéziratban maradt műveit kiadja. 209–210.

88 *Prohlášení*. Pest, 1797. augusztus 22. Trattner. Kiad. PATERA, 1913, 289. A hirdetés szerint Ribay egy tervezett, de meg nem valósult *Nový a nad jiné obyčejné odchodnější kalendář slovenský* című naptár kiadásával felvilágosító-praktikus ismereteket kívánt nyújtani a szlovák nép számára. Vö.VYVÍJALOVÁ, 1969, 59.

89 Vö. 53. j. Ribay terve a magyar-német nyelvű gazdasági naptár szlovák fordításának kiadására szintén nem valósult meg.

90 Ladislav Bartholomeides (1754–1825), szlovák ev. lelkész, főesperes, honismereti és felvilágosító-népnevelő munkák szerzője.

91 *Utrpný Los (plný Utrpnosti) který nevinní kazatelé Evangeličtí z Uher, od roku 1672ho do 1676ho, jak v své Vlasti, tak zvláště na Spanielských Galejách snášeli a zažili: hodnověrně vypsaný. Vytištěno v Berlině 1792. Per L. B. conscipata et per J. R. in stilo et ortographia emendata*. OSzKK, Oct. Slav. 7. (1792) 59. l. A munka berlini megjelenésének és a Ribay által németre fordított változat prágai kiadásának nincs nyoma. Tóth-Szabó Zoltán említi Ribaynak „az I. Lipót alatti protestánsüldözés története" című (1806. december 18.) kéziratos munkáját, de lelőhelyét nem adja meg. Vö. TÓTH-SZABÓ, 1937, 184.

92 A *Slovár biblický vykladačný* a Králicei biblia kifejezéseinek magyarázata a szlovákok számára. Vö. TÓTH-SZABÓ, 1937, 197, MENČÍK, 1892, 33; BLANÁR, 1994, 29. A kézirat lelőhelyét nem említik.

93 *Idioticon Slovacicum, voces Bohemis aut plane non, aut alio sensu usitatas circiter 14 700 completens*. 1807–1808. A háromnyelvű szótár azokat a szlovák szavakat tartalmazza, melyek a cseh nyelvben nem találhatók vagy eltérő jelentésben fordulnak elő, német és latin megfelelőkkel. A kézirat a Szlovák Tudományos Akadémia Ľudovít Štúr Nyelvtudományi Intézetében található Pozsonyban. Vö. BLANÁR, 1966, 91–114; BLANÁR, 2007, 10–17; SKLADNÁ, 2007, 28–33.

6/ Collectio Monarchiarum Bohemicarum et Slavicarum 4.[94]
7/Spicilegium vocum Bohemicarum pro suplemento Lexici Tomsini 8.[95]
8/Quodam ad Phraseologiam Bohemico-Slavicam 4.[96]
9/Voces Hungaricae Slavicae originis 4.[97]
10/ Vocabularium Symphonum vocum Bohemicarum et Germanicarum 4.[98]
11/Vocabularium-Scriptorum Latinorum et Bohemicarum volum 8.[99]

Seit dem Monath December des 1799. Jahres führe ich wieder das Prediger Amt zu Torschau in Bácser Komitat, welches die allererste Ortschaft ist, so Seiner Majestät K. K. Joseph der II im Jahr 1785 mit deutschem Volk angesiedelt hatte. Aus den drei hier geborenen Kinder ist eins auch verstorben. Sie liegt an lauter fruchtbaren Ebenen zwischen den Königlichen Freystädten Neusatz (Neoplanta)[100] unten hart an der Donau, und Zombor von oben gegen Niedergang. Hier ist eine ganz illiterarische Welt.

7.
[Torzsa, 1806. március 8.]

Hochgeborner Graf!
Ihro Excellenz!

Jener Katalog, welchen der Herr von Dauko[101] Dero Excellenz einhändigte, ist nur

94 Azonos lehet a *Miscellanes Bohemico Slavica* c. kézirattal, amely a Szlovák Nemzeti Könyvtárban található. (Literární archív Matice slovenskej, A 514/2.)

95 *Specimen vocum Slavo-Bohemicarum ad modum Lexici Tomsiani.* 316 l. 8. OSzKK, Oct. Slav. Boh. 3. Ribay a cseh František Jan Tomsa (1753–1814) szótárát kívánta a szlovák nyelvre alkalmazni, *Malý německý a český Slovník.* W Praze,1789. Német változata: Tomsas Vollständiges Wörterbuch der böhmischen, deutschen und lateinischen Sprache, (Prag, 1791.) A Tomsa szótárához fűzött kiegészítése hétezerötszáz szót tartalmaz. Vö. Blanár, 1994, 29.

96 Ribay gyűjtésének eredménye a 3850 cseh és szlovák szólást tartalmazó kéziratos munka, a *Kniha přísloví českých a slovenských.* Vö. Maťovčík, 1994, 36; Blanár, 1994, 29. A kézirat lelőhelyét nem említik.

97 A *Vocabularium Hungarico-slavicum, sive vocabula Slavis et Hungaris communia* című kéziratban Ribay közel ezer magyar szó szlovák eredetét mutatja ki. Vö. Blanár, 1994, 29. A kézirat lelőhelyét nem adja meg.

98 A kézirat lelőhelye nem ismeretes. A Ribay-kéziratoknak a Szlovák Nemzeti Könyvtár (Martin) állományában való behasonlításáért köszönettel tartozom Agáta Klimekovának, az SNK munkatársának.

99 A kézirat lelőhelye nem ismeretes.

100 Újvidék (Novi Sad, RS)

101 Gabriel Ruttkay (Rutkai)–Dauko, hivatalnok, költő, nyomdász, 1797-től a budai Landerer-nyomdánál faktor, Ribay megbízottja. Ő készítette az 1807. március 29-én Jankovich Miklósnak eladott cseh és szlovák könyvek gyűjteményének jegyzékét: *Bibliotheca Slavo-Behemica sive Catalogus scriptorum tam typis publice editorum, quam manu exaratorum, res totius gentis Slavicae, praesertim vero Behemicae exponentium, qui conquisti arque congesti sunt magnó labore et expensis Georgii Ribay, genuini Slavi Trenchiniensis, ecclesiae Aug. confess. Czinkotae in comitatu Pesthiensi V. D. M. distinctis formis atque dialectis conscripti serie alphabetica.* Anno Domini 1800. OSzKK, Fol. Boh. Slav. 7. Vö. Vyvíjalová, 1969, 69.

ein Extract von dem grosseren und vollständigern,[102] welchen ich heraus schrieb, und alles dasejnige wegließ, was keinen Bezug auf Ungern hat. Nur einige wenige kommen darinnen vor, die schon in E. E. Bibliothek vorhanden sind, und auch diese sind schon mit einem gewissen Zeichen angegeben, insoweit ich mich erinnern konnte, sie in dem gedrukten Katalog gefunden zu haben. Ich will auch damit zufrieden seyn, daß mir diese zurückbleiben, wogegen ich mir die Hoffnung mache, daß E. E. gerufen werden sich den angesezten Preis gefallen zu lassen. Zu einer solchen Zerstükelung meiner Bücher Sammlung würde ich mich nicht bequemt haben, wenn ich mich für E. E. Bibliothek nicht so sehr interessirte, besonders da es mir nicht an Gelegenheit fehlte, dieselbe unzertheilt und im Ganzen zu verkaufen. Dahero kam es mir auch nie in den Sinn, die besten Bücher dem Herrn von Jankovits,[103] oder sonst irgend iemanden aus dieser Sammlung herausheben und kaufen zu lassen. Nicht einmal jenes Manuscript und die seltenen Stüke lies ich diesem Herrn sehen, welche ich E. E. überließ, weil ich voraus wußte, er würde solche nicht auslassen. Meinen grossen Katalog hat er freylich durchgelesen, wobey er sich äusserte: was die Gräfliche Szécsényische Sammlung im Ungrischen, das wäre diese meine im Slawisch-Böhmischen Fache und gar vorzüglich wäre die Bibel-Sammlung darinnen. Es wäre also ein Schade, wenn sie zertheilt werden sollte. Er ließ sich auch in einen Handel mit mir ein, wobey ich aber keinen Ernst zeigte, bis ich mit E. E. nicht im Reinen bin. Auch habe ich zwey versiegelte Verschläge bey Herrn Jankovits mit Büchern eingelegt, zu welchen ein Licitations Katalog gedrukt werden sollte. Auch dieser ist vielleicht bishero schon E. E. vorgelegt worden, wie ich Herr von Dauko deßwegen ersuchte. Auch bey diesen lasse ich keinem andern die erste Wahl, als E. E. Nur sollen die Titeln der zu erkaufenden darinnen kenntlich ausgezeichnet, dann aber auf einem besondern Papier nur mit wenigen Worten für mich herausgeschrieben werden; weil ich die vorzüglichsten derselben jedoch ohne Katalog, bei mir zu Hause habe. Wegen dem Preis der Bücher, der freylich in dem Katalog nicht beygeschrieben ist, wird es hoffentlich keine Schwierigkeiten geben.

Sollte jener Herr in Oedenburg, der den Extract der Slavo-Bohemica übersehen soll damit nicht etwan zurecht kommen können, so könnte das allenfalls durch Herrn von Kovachich geschehen. Noch eine Anmerkung habe ich zu zufügen. Wenn man die Sache recht aufnimmt, so sollten füglich auch jene Bücher aus der Sammlung hinzu kommen, welche die Slawische Sprachkunde betreffen; weil diese mit der Böhmischen die nehmliche ist. Xenophons Cyripaedia böhmisch übersezt[104] z. B. muß jeden andern Slawen eben so gut interessiren, als einen Böhmen. Desgleichen aber auch noch mehrere dabey wären. Da ich mich auf die

102 Vö. 11. j.

103 Jankovich Miklós (1772–1846), könyv-, régiség- és műgyűjtő, történész, akinek könyvgyűjteménye 1836-ban került be a Nemzeti Múzeum könyvtárába.

104 *CYRI PAEDIA. Hodnowěrná starožitná Historia: O Chwalitebném wewsselikých Knjžetcých ctnostech wycwičenj a zwedenj*… Praha, 1605. (cseh nyelvre ford. Abraham Gynterrodu) Vö. Knihopis K17061.

Dienstfertigkeit des Herrn von Dauko verlassen kann, so bitte Briefe und Kataloge nur ihm übergeben zu lassen. Meinen Danksagungs-Brief für den gedrukten Katalog, nebst dem Lebens-Lauf[105] wird wohl Herr von Miller[106] E. E. zugestellt haben. Den neuen Theil des Katalogs, falls einer nachgefolget wäre, unterfange mich, mir auch unterthänigst auszubitten.

Mit vollkommenster Hochachtung verharre ich
Dero Excellenc

unterthänigster Knecht
Georg Ribay, Evangelischer Pfarrer.

Torschau in Batscher Komitat
den 8-ten März 1806.

Irodalomjegyzék

AUGUSTÍNOVÁ

2007 AUGUSTÍNOVÁ, Eva: *Ribayova Tipographiae Hungariae (Odkaz Juraja Riby pre výskum dejín knižnej kultúry)*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 75–79.

BERLÁSZ

1981 BERLÁSZ Jenő: *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867*. Bp., 1981.

BLANÁR

1966 BLANÁR, Vincent: *Ribayov Idioticon Slovacicum*. In: *Jazykovedné štúdie*. 9 (1966) 91–114.

1994 BLANÁR, Vincent: *Juraj Ribay ako jazykovedec*. In: *Juraj Ribay – život a dielo (1754–1812)*. Zost. Cyril ŽUFFA. Martin, 1994. 27–31.

2007 BLANÁR, Vincent: *Ribayov Idioticon Slovacicum z pragmatickolingvistického hľadiska*. Vö. *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 10–17.

BORSA–KÄFER

1970 BORSA Gedeon–KÄFER István: *Katalóg starých českých a slovenských tlačí do roku 1800 v Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti*. Bp., OSZK–Martin, Matica slovenská, 1970.

BRTÁŇ

1964 BRTÁŇ, Rudo: *Nové a neznáme údaje o Jurajovi Ribayovi*. In: *Slovenská literatúra* XI (1964) 497–500.

Catalogus

Catalogus Bibliothecae Hungaricae Francisci com. Széchényi 1–2 et index, Suppl. 1–2 et index. Sopronii–Pestini–Posonii, 1799–1807.

DUDOK

2007 DUDOK, Miroslav: *K jazykovednému dielu Juraja Ribaya a jeho názorom na diverzifikáciu slovenčiny*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 34–37.

105 A 6. sz. levéllel együtt Széchényinek elküldött, szintén kétnyelvű cseh és német önéletrajza. Vö. 14. j.
106 Miller Jakab Ferdinánd (1749–1823), 1803-tól a magyar nemzeti könyvtár őre, 1808-tól igazgatója.

DUDOK–KOVAČKA
2007 *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007.

FRAKNÓI
2002 FRAKNÓI Vilmos: *Gróf Széchényi Ferenc*. Bp., 2002.

FRIED
1965 FRIED István: *Ribay György (Juraj) és Sopron (Adatok a magyar, szlovák, cseh kapcsolatok történetéhez)*. In: *Soproni Szemle,* 19 (1965) 2. sz. 278–282.

KÄFER
2007 KÄFER, István: *Ribayova knižnica a národné bibliografie*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 52–56.

KLIMEKOVÁ
2007 KLIMEKOVÁ, Agáta: *Územne slovacikálne tlače18. storočia v knižnici Juraja Ribaya*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 69–73.

KOLLÁNYI
1905 KOLLÁNYI Ferenc: *A Széchényi Országos Könyvtár története*. 1. k. Bp., 1905.

KOVAČKA
2007 KOVAČKA, Miloš: *Jur Ribay v dejinách slovenskej národnej knižnice a slovenskej národnej bibliografie*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 58–65.

KRBEC–ŠIMEČEK
1989 *Vzájemná korespondence J. Dobrovského a J. Chr. von Engela*. Ed. KRBEC, Miloslav–ŠIMEČEK, Zdeněk. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, Olomouc, 1989.

MAŤOVČÍK
1994 MAŤOVČÍK, Peter: *Juraj Ribay – zberateľ a organizátor vedeckého života*. In: *Juraj Ribay – život a dielo (1754–1812)*. Zost. Cyril ŽUFFA. Martin, 1994. 36–38.

MENČÍK
1892 MENČÍK, Ferdinand: *Jiří Ribay. Kapitola z dějin literárních*. Wien, 1892.
1921 MENČÍK, Ferdinand: *Sbornik otdjalenija ruskogo jazyka i slovesnosti rossijskoj akademii nauk*. Petrograd, 1921.

ONDREJOVIČ
2007 ONDREJOVIČ, Slavomír: *Jozef Dobrovský a Juraj Ribay*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 23–27.

PATERA
1913 *Josefa Dobrovského korrespondence. IV. Vzájemné listy Josefa Dobrovského a Jiřího Ribaye z let 1783–1810*. K tisku upravil Adolf PATERA. V Praze, 1913.

PETRIK
PETRIK Géza: *Magyarország bibliographiája 1712–1860*. I–IV. Bp., 1888–1892.

PLIHÁL
2002 *Gróf Széchényi Ferenc térképeinek és atlaszainak katalógusa. 1. k. Kéziratos térképek és atlaszok*. Szerk. PLIHÁL Katalin. Bp., 2002.

PRAŽÁK
1967 PRAŽÁK, Richard: *Josef Dobrovský als Hungarist und Finno-Ugrist*. Brno, 1967.

PRAŽÁK–DEÁK–ERDÉLYI
2003 *Széchényi Ferenc és Csehország*. Levelestár. Bev. Richard PRAŽÁK, kiad., jegyz. DEÁK Eszter, ERDÉLYI Lujza. Bp., 2003. (*Nemzeti Téka*)

RMK III.
2005 *Régi Magyar Könyvtár III/XVIII. század, I. k. 1712–1760*. Összeáll. DÖRNYEI Sándor és SZÁVULY Mária. Bp., 2005.

SELECKÁ MÂRZA
1974 SELECKÁ MÂRZA, Eva: *Stredoveká levočská knižnica*. Martin, 1974. 308. (*A Középkori Lőcsei Könyvtár*. Szeged, 1997.)

SKLADNÁ
2007 SKLADNÁ, Jana: *Analýza frazém v diele Juraja Ribaya. Idioticon slovacicum z roku 1808*. In: *Jur Ribay 1754–1812. Život, dielo, doba*. Ed. Miroslav DUDOK a Miloš KOVAČKA. Martin, 2007. 28–33.

SOPKO
1982 SOPKO, Július: *Stredoveké kódexy slovenskej proveniencie*. 1–2, Matica Slovenska, 1982. 309.

SZELESTEI N.
1982 SZELESTEI N. László: *A magyarországi nyomdászattörténetírás kezdetei*. In: *Magyar Könyvszemle,* 98 (1982) 1. sz. 19–39.

SZÖRÉNYI
1999 SZÖRÉNYI László: *Severini János polivalens nemzeti tudata*. In: *A kultúraköziség dilemmái. (Interkulturális tanulmányok Vajda György Mihály 85. születésnapjának megünneplésére.)* Szerk. KÜRTÖSI Katalin, FRIED István. Szeged, 1999. 61–69.

TÓTH-SZABÓ
1937 TÓTH-SZABÓ Zoltán: *A cseh-tót szellemi közösség kezdetei. Ribay György életműve*. In: *Egyetemes Philológiai Közlöny,* 61 (1937) 4–9 sz. 169–207.

VYVÍJALOVÁ
1969 VYVÍJALOVÁ, Mária: *K slovensko-maďarskym kultúrnym vzťahom koncom 18. a začiatkom 19. storočia. (Juraj Ribay a Ferenc Széchényi)* In: *Historické stúdie* 15 (1969) Bratislava, 47–74.

V. WINDISCH
1998 V. WINDISCH Éva: *Kovachich Márton György, a forráskutató*. Bp., 1998.

ŽUFFA
1994 *Juraj Ribay – život a dielo (1754–1812)*. Zost. Cyril ŽUFFA. Martin, 1994.